

juli 2010 vijftiende jaargang nummer 1
 Dit informatiebulletin is een periodieke uitgave van
 de Historische Vereniging Winsum-Obergum.

In dit bulletin worden artikelen en berichten opgenomen met betrekking tot het werkterrein en de activiteiten van de vereniging, de ingestelde werkgroepen, individuele leden of derden. Een ieder, al dan niet lid van de vereniging, kan ideeën, suggesties en materiaal aanleveren op onderstaand redactieadres. De redactie zal beoordelen of het aangeboden materiaal voor plaatsing in aanmerking komt.

Dit bulletin zal drie keer per jaar verschijnen en wordt gratis aan de leden van de vereniging verstrekt.
 Voor niet-leden is het bulletin, tegen betaling van € 7,- per exemplaar, verkrijgbaar bij:
 P. Noord, Kloosterstraat 8, 9951 CE Winsum.

Redactie:

B. van der Dussen
 J. A. Groothof
 J. Huising
 T. van der Schoor
 J. Stevens
 C. A. Tersteeg

Redactieadres:

Hamrik 7, 9951 JH Winsum
 www.winshem.nl
 e-mail: info@winshem.nl

Voorzitter

Drs. J. Tersteeg
 Westerstraat 31, 9951 EM Winsum
 telefoon: 0595-442456

Secretaris

Jhr. Ir. C. de Ranitz
 Bellingeweer 10, 9951 AM Winsum
 telefoon: 0595-441921

Penningmeester

I. van der Molen-Huisman
 Hendrik Werkmankade 6, 9951 MD Winsum
 telefoon: 0595-443050

Algemeen Adjunct

J. Venhuizen
 Schepperijlaan 56, 9951 BL Winsum
 telefoon: 0595-441574

Leden

B. Raangs
 Havenstraat 4, 9951 AE Winsum
 C.A. Tersteeg
 Freesialaan 30, 9951 GM Winsum
 J. Veltman
 Schoolstraat 12, 9951 EL Winsum
 E. Visser
 Resedastraat 15 9713 TN Groningen
 B.J. Haak
 Freesialaan 29, 9951 GL Winsum

Kosten lidmaatschap: € 17,50 per jaar, bij verzending
 € 21,50 per jaar. Bij beëindiging van het lidmaatschap
 dient u dit vóór de verschijning van het Infobulletin
 nummer 1 van het volgende jaar kenbaar te maken bij
 de secretaris van de vereniging.

Bankrelatie: ABN-AMRO Winsum;
 rekeningnr. 61 23 36 174

ISSN 1386-1530

Vormgeving: Jaap Stevens
 Prepress en druk: Drukkerij van Denderen

Woord vooraf

De droogte en warmte hebben redactie en vormgever danig parten gespeeld, maar daar is ie dan eindelijk, nummer 1 van Infobulletin Winshem van, alweer jaargang vijftien. Zeer vereerd was de redactie met het zeer persoonlijk geschreven openingsartikel van de hand van de oudste dochter van dominee F. Nolle over de pastorie van Obergum, haar geboortehuis. Mevrouw Friedl Nolle, die momenteel in Nijmegen woont, bezoekt nog heel regelmatig haar geliefde Obergum en Winsum, waar zij tot haar twaalfde jaar leefde. De prachtige foto's bij haar artikel heeft zij met grote en warme zorgvuldigheid bewaard. Het afgelopen jaar hebben wij haar ook een aantal malen in Nijmegen en Winsum mogen ontmoeten. Uit het archief van haar vader heeft zij ons belangeloos veel waardevol materiaal ter beschikking gesteld.

De twee volgende bijdragen hebben alles te maken met de activiteiten van de Winsumse Stichting Een Joodse Erfenis, maar met name ook van de energieke werkgroep Tikoën, rondom de restauratie van de synagoge in Obergum, die inmiddels in volle gang is. De redactie is er diep van onder de indruk dat aan de zo abrupt afgebroken levens van onze Joodse mede-Winsumers eindelijk recht wordt gedaan en geschiedenis wordt gegeven.

Ons aller Piet Noord toont ons in Doudestieds weer een aantal van zijn unieke foto's van de Ripperdaboerderij.

En als u nu eindelijk eens zou willen weten wat de naam van de straat waarin u woont betekent, koop dan vooral het fraaie en zorgvuldig geschreven boekje van streekgenoot Teun Juk, die ook menig voetstap in Winsum heeft staan. Veel zomer- en leesplezier.

De redactie.

Inhoud

Mijn geboortehuis, de pastorie van Obergum	2
Indringend jeugdtheater door De Steeg	9
Synagoge als centrum van Joods leven	10
Doudestieds	14
Straatnamen Winsum in boekvorm	15

Mijn geboortehuis, de pastorie van Obergum

Mijn geboortehuis is een oude pastorie op het platteland in het noorden van de provincie Groningen, en wel in het dorpje Obergum dat valt onder de Gemeente Winsum. Friedl Nolle, oudste dochter van dominee F. Nolle, heeft daar gewoond vanaf haar geboorte op 18 juni 1935 tot half maart 1947.

In die periode werden ook nog drie zusjes geboren.

Het huis ligt op een wierde aan de Hoofdstraat - Obergum op nummer 21. Het vormt samen met de Nederlandse Hervormde Kerk en het kerkelijk verenigingsgebouw "Immanuel", een eenheid (Afb. 1).

Aan het Kerkpad, dat links van ons huis omhoog loopt naar de kerk, liggen tuinen en bovenaan het pad zijn aan de linkerkant wat kleine arbeiderswoninkjes. Op het hoogste punt bevindt zich, tegenover de zijkant van de kerk, een kleuterschool met plein (Afb. 2).

Het Kerkpad loopt rechts om de kerktoren heen en daalt dan iets af. Hier staan eveneens woningen met een tuin. Zij kijken uit op het met gras begroeide, niet meer in gebruik zijnde kerkhof, en op de hoofdzijde van de toren (Afb. 3). Aan het einde van het Kerkpad loopt rechtsaf de Lijnbaan. Op het eerste stuk, aan de linkerkant, woonde helemaal alleen, snieder (kleermaker) Piet Borgman. Deze was al vele jaren ouderling van de kerk, lang voor mijn vader in 1934 predikant van Obergum werd.

Afb. 1.

Afb. 2.

Afb. 3.

Afb. 4.

(Borgman kon zich op het eind van zijn leven niet meer zo goed verzorgen. De groeven in zijn gezicht waren zwart. Toen hij ernstig ziek werd, kwam hij in het ziekenhuis terecht waar hij ook is overleden (augustus 1942). De kist met zijn stoffelijk overschot werd overgebracht naar "Het Gebouw". Wij waren als kinderen heel verbaasd dat Borgman zo mooi wit was geworden. "Dat komt van het bad in het ziekenhuis", zei mijn vader.)

Afb. 5.

De Lijnbaan is aan beide zijden bebouwd met huizen van verschillend formaat, alle met flinke tuinen, en komt uit op de Hoofdstraat, de straat voor ons huis.

Aan de rechterkant van de pastorie bevindt zich de Bank van het "Nut van het Algemeen" waar de familie Zwart woont.

Aan de linkerkant, op de hoek waar het Kerkpad omhoog loopt, staat de manufacturen-winkel van de gezusters Veenstra, in de volksmond: wichter Feenstroa.

Tegenover ons huis woont schoen- en zadelmaker Terwal met aan de rechterkant een grote tuin (Afb. 4). Links van Terwal woont Eke Groen, een grote, heel hartelijke, wat oudere vrouw (Afb. 5).

(Toen zij overleed bleek zij een groot deel van haar vermogen aan de kerk te hebben nagelaten.)

Na haar overlijden komt de familie Gezinus Groeneveld in haar huis te wonen.

Rechts van de tuin van Terwal woonde eerst kruidenier Noorderwier. Een paar jaar later trekt groenteboer de Graaff daarin.

(Ik herinner me dat Mevrouw de Graaff heel ernstig ziek werd. Vreselijk voor de kleine Lammert die wij natuurlijk kenden. Op een dag werd al het autoverkeer uit onze straat geweerd voor de rust van zijn moeder. Helaas werd de ziekte haar uiteindelijk toch fataal.)

Gescheiden door een gangetje, is naast de Graaf het huis van de familie Rozenga (Afb. 6).

Mijn geboortehuis ligt dus wat boven het straatniveau en is

Afb. 6.

vanaf de straat bereikbaar over een omhooglopend klinkerpad (Afb. 7). Wil ik het huis via de achterdeur naar binnen gaan, dan moet ik via het Kerkpad links van de pastorie omhoog lopen en het aan de rechterkant gelegen verenigingsgebouw voorbij gaan. Meteen daarna komt rechts een tegelpad. Dat komt haaks uit op een klinkerpad. Dat klinkerpad vormt de ver-

binding tussen de kerkdeur en de achterdeur van ons huis. Mensen die niet bij de voordeur gezien wilden worden, kwamen meestal achterom.

Afb. 7.

(De dag voordat het Israëlitisch paasfeest werd gevierd kwam de Joodse koopman Comprecht de Vries uit de Westerstraat

altijd bij ons achterom om warme gebakken matzes te brengen. Die lagen dan tussen twee borden met een geruite theedoek er omheen).

Ook de leveranciers als de bakker en de kolenboer meldden zich bij de achterdeur. Er zat daar ook een trekbel. Om het achterhuis te betreden moest je eerst twee houten treden in de gang af. Er zijn nog twee andere manieren om achterom te komen. De voortuin door, rechts voor het huis langs en via een modderpaadje evenwijdig aan de zijkant, achterom. Je moet dan wel

langs de stoofperenboom, de aalbessen-, kruisbessen- en frambozenstruiken. Het is er vaak een beetje donker. Mijn vader is lang bezig geweest om daar een "zwembad" voor ons te graven, maar het is bij een ondiepe kuil gebleven.

De tweede manier gaat links langs het huis. Daar loopt tussen een bosje van vlierstruiken een heel smal paadje dat langs de zijkant van de kinderkamer naar achteren voert. We komen daar niet veel.

Voor ons huis ligt aan weerszijden van het klinkerpad een groot grasveld. Er staat een eeuwenoude beuk vlak voor het hek bij de straat en er zijn twee flinke kastanjabomen links en rechts voor de gevel. Daarin huizen veel duiven.

In de buurt van de beuk staat het "sieraad" van het dorp: een prachtige magnolia. Voor mijn Oostenrijkse moeder heeft mijn vader links op het gazon een Oostenrijkse den geplant. In het voorjaar staat het grasveld vol met sneeuwkllokjes.

(In de voortuin werd door ons vaak met de kinderen van het dorp gespeeld. We hadden een "wip-wap" in de tuin en twee schommels. Op straat deden we alle kinderspelen die toen gebruikelijk waren. Als de stellages voor de beestenmarkt er één keer per jaar stonden, liepen we over de balken of gingen we kopje duikelen.

Op het grasveld organiseerden mijn ouders wel eens een spelletjesdag voor de kinderen van het Jeugdwerk of werden er door de Jeugd muziekkuitvoeringen gegeven. Daar kwam heel wat volk op af).

(Toen de Duitsers op terugtocht waren, vorderden ze ook "Het Gebouw" en zaten ze in de voortuin op het gras. Ze roken naar schurftzalf. Een van de soldaten zag mijn moeder hout hakken en vroeg haar om de bijl om het werk over te nemen. Het bleek een Oostenrijker te zijn, die met tranen in de ogen ons een foto van zijn vrouw en kinderen liet zien en opmerkte dat hij hoopte

Afb. 8.

dat deze verschrikkelijke oorlog gauw afgelopen zou zijn. Wij waren diep onder de indruk!).

Op de scheiding van het Kerkpad met de pastoriertuin stonden aanvankelijk hoge populieren. Deze zijn in de oorlog tot op een meter na afgezaagd om de dorpsgenoten van klompen en brandhout te voorzien.

Achter het huis loopt pal langs de gevel een wat verzakt klinkerpad (Afb. 8). Met je rug naar de achterdeur staande heb je rechts de moestuin waar aardappelen, sperzie-, snij- en tuinbonen worden geteeld, spinazie, worteltjes, andijvie en sla. Ook groeit er rabarber, staan er tomaten en is er een aardbeieveldje. Het tuinafval gaat op de mesthoop onder de vlier op de rand van het kerkhof dat aan onze tuin grenst.

Van die begraafplaats is door het gras niet veel meer te zien: een enkel smeedijzeren hek en een stuk of wat platte cementkleurige stenen. Onze schapen, en eerder de geit, hielden het gras kort. Bij het spitten in onze tuin kwamen overigens

regelmatig skeletdelen van mens of dier te voorschijn. Kijk je vanaf de achterdeur recht naar voren dan zie je de kerkdeur en halverwege het oplopende paadje, een houten tuinhekje. Links loopt een tegelpad dat naar het verenigingsgebouw leidt. In de hoek buiten "Het Gebouw" zoals we in het dorp zeggen, staat een toiletgebouwtje met twee deuren voorzien van een hartje. In elk vertrek bevindt zich een ouderwetse plee met een ton eronder. Naast het tegelpad staat een waterput met een houten deksel en daarop een zware steen (Afb. 9). De put is van historische waarde en voorzag de bevolking vroeger van drinkwater.

Het grasveld er omheen wordt gebruikt als bleek en er staan palen met waslijnen en een klofstok. Tegen de zijmuur van "Het Gebouw" staan twee houten vuilnisbakken met deksel,

Afb. 9.

plusminus 80 cm hoog en met een doorsnee van ongeveer een meter. Daarop worden de konijnen geslacht. Verder staat er een houten bok die gebruikt wordt voor het zagen van hout voor het fornuis en de kachels van ons huis en "Het Gebouw".

Beschrijving van het huis

Buiten

Mijn geboortehuis is een typisch voorbeeld van een oude dorpspastorie. De brede houten voordeur met prachtig smeedijzeren sierwerk, die te bereiken is via een paar leikleurige stoep treden, ligt iets verzonken in de gevel (Afb. 10). De trekbel is van geel koper en heeft een spitse punt.

Aan weerszijden zijn er twee hoge schuiframen en boven de voordeur nog een breed raam in een soort dakkapel. Het huis heeft een zadeldak met links en rechts, zowel voor als achter, een schoorsteen.

Vóór het huis hebben mijn ouders aan de linkerzijde een groot terras laten aanbrengen met bloembakken en muurtjes van kloosterstenen. Aan de zijkant, links van het huis, is een stuk tuin afgeschut met rietmatten en zelf aangeplante vlierstruiken voor meer privacy. Ook bevindt zich aan die kant van het huis een heel grote zandbak waarvan de wanden bestaan uit de oude houten luiken van de ramen. En er ligt een keurige stapel opgestapte kloosterstenen waaronder veel kikkers zitten.

Het achterste gedeelte van het huis is er vroeger asymmetrisch en rechthoekig tegenaan gebouwd.

Afb. 10.

Binnen

Van de voor- naar de achterdeur loopt een lange gang. Op de plattegrond is de situatie weergegeven (Afb. 11). Deze gang is een ideaal speel-terrein. Kinderen uit het dorp die bij ons komen spelen zijn altijd verbaasd over wat daar allemaal kan en mag.

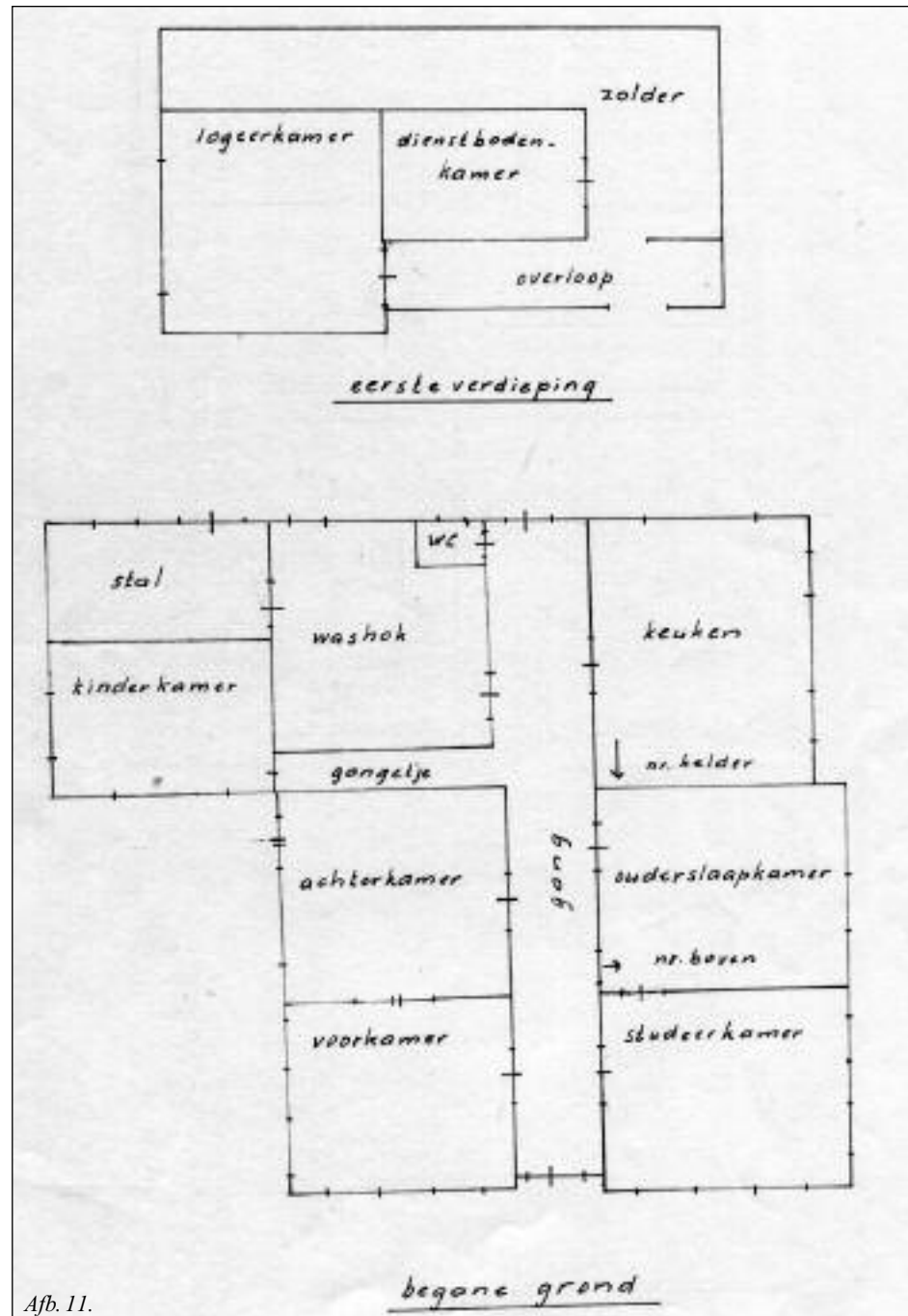
Links en rechts van de voorgang bevinden zich enkele vertrekken. Aan de linkerkant de voor- en achterkamer, gescheiden door suitedeuren. De voorkamer wordt in de winter afgescheiden van de achterkamer en de piano verhuist dan naar de nis van de suitedeuren. Dat vormt dan meteen wat extra isolatie tegen de kou. Boven de piano wordt een kleed gespannen, en daarachter worden de gerookte worsten en het gerookte spek van de slacht gehangen.

(In de winter doet de voorkamer op zondag dienst als consistoriekamer. Om half tien is het zo ver dat de kerkenraad binnen komt. Wij moeten ons als kinderen natuurlijk "gepast" gedragen. Als (Jan) Siegers komt, de vader van Marten, Egge, Aaltje en Wietske, die wij uit het Jeugdwerk kennen, is het feest. Hij haalt dan uit zijn zak een pepermuntje voor ons te voorschijn. We kunnen haast niet wachten!

Het is altijd een plechtig moment als er eerst voor een goede kerkdienst wordt gebeden en mijn vader daarna in toga met de kerkenraad via de achterdeur naar de kerk loopt).

De kamers zijn erg hoog; er is geen centrale verwarming en door de vrijstaande ligging op de wierde is het in huis overal erg koud.

Aan de rechterkant van de voorgang ligt de studeerkamer van mijn vader. Er staat in de hoek bij het voor- en zijraam een groot eikenhouten bureau. Aan de wan-

Afb. 11.

den zijn hoge boekenkasten en in het midden een zitje. Soms verhuizen we 's winters wel eens van de voorkamer naar de studeerkamer als de kachel daar kapot is en er geen geld of materiaal is voor reparatie. Na een schoorsteenbrand in de voorkamer hebben we heel lang moeten wachten tot alles weer hersteld werd.

In de studeerkamer bevindt zich nog een deur. Die leidt met een paar treden naar de verhoogd liggende ouderslaapkamer. In deze kamer is een wastafel met alleen koud stromend water.

Wil je deze slaapkamer niet via de studeerkamer verlaten dan moet je door een deur naar "het telefoonhokje", een soort groot uitgevallen kast, waar een bruin houten telefoonapparaat tegen de muur hangt. Om uiteindelijk weer in de voorgang terug te komen moet je drie treetjes af en een deur door.

In de achtergang heb je links een zijgang, waar aan de linkerkant tegen de muur kapstokhaken zitten. Daaraan hangen de lange zwartleren motorjas van mijn vader, de tuinkleren van mijn beide ouders en onderaan de jassen van de kinderen. Tegen de rechtermuur staan de fietsen van de volwassenen en de twee blauwe autopetten van de kinderen.

Aan het einde van die zijgang, die naar ik schat een meter of acht lang is, leidt een deur naar de uitgebouwde kinderslaapkamer waar wij met zijn vieren slapen. Er is voor die uitbouw een gedeelte van de stal afgehaald en ik vind het altijd een raar idee dat we in een stuk van het stalletje slapen. In die kamer is een ingebouwde kast voor speelgoed, en een dito kastenwand voor kleding. Het "kamertje" is erg koud en 's winters staat er vaak een petroleumkachel. Niet overbodig, want we worden wel eens wakker met ijs op de dekens.

(Om geld uit te sparen zit mijn moeder 's avonds met een klein olielampje bij ons in de kinderkamer met haar verstelgoed. Ze zit dicht bij het kacheltje. Af en toe word ik wakker als ze naar het raam loopt en bij het verduisteringsgordijn kijkt of mijn vader er al aankomt. Er gaan allemaal vliegtuigen over en mijn vader moet nog met de fiets van zijn werk in het Academisch Ziekenhuis van Groningen komen. Ze stelt me gerust: "Pappa zal zo wel komen").

Nu terug naar de achtergang. In de richting van de achterdeur lopend zie je aan de linkerkant twee deuren. De laatste deur is van de WC, aanvankelijk een houten plee met een ton er onder, die om de zoveel tijd werd opgehaald en ingeruild voor een leeg exemplaar. Na de oorlog wordt deze WC vervangen door het wonder van een watercloset.

Vlak voor we bij het toilet zijn is er een deur die leidt naar het "washok". Dat is een ruimte met een blauwgrijze tegelvloer. Er is een pomp met een granieten of zinken aanrecht voor het vulen en legen van emmers en teilen. In de hoek een afgetimmerde ruimte met een WC (pleemodel), oorspronkelijk bedoeld voor het huispersoneel, maar dat lag bij ons anders. In het washok staan emmers en teilen, de wasketels, een wasbord, een houten droogrekje voor om de kachel, en een groter rek voor in de tuin. Ook staat daar de motorfiets van mijn vader, een zwarte DKW met het kenteken A 28173. (Dat leerde ik uit mijn hoofd als ik in het washok naar de WC ging). Er hangt een heel klein lampje en ik vind het er altijd een beetje "unheimisch" en erg koud.

Vanuit het washok kun je in het "stalletje" komen, een ruimte met een bakstenen vloer. Een ladder leidt naar de hooizolder. In deze stal stond in de eerste jaren onze geit Liesje met haar kleintjes, maar in de oorlogsjaren hadden we daar een hok met twee

varkens. Daarvan moest er een verplicht voor de Wehrmacht worden vetgemest. Verder stonden er hokken vol konijnen. We hadden er in totaal meestal 40, die het vleesrantsoen voor het gezin en de hele familie in het Westen vormden. Mijn moeder weckte alles uit de tuin en van het vee, mijn vader maakte het klaar voor verzending in een speciaal door timmerbedrijf Hommes geconstrueerde kist (Afb. 12).

(Die kist bevindt zich nu in het Nationaal Bevrijdingsmuseum te Groesbeek).

We zijn nog niet klaar met de achtergang: we moeten de rechterkant nog nader bekijken. Oorspronkelijk was daar een keuken met bedsteden tegen de achtergevel. Een donker vertrek met een gootsteen in de hoek, eerst nog met een pomp, en een groot kolen/houtfornuis. Later is deze ruimte verbouwd: de bed-

Afb. 12.

steden eruit, een groot raam erin. Het werd een vrolijke woonkeuken waarbij het fornuis voor de warmte zorgde.

Daar werden ook de varkens geslacht waarvoor een vergunning moest worden aangevraagd. De slachter was er altijd vroeg bij en wij stonden er met onze neus bovenop!

In de keuken is een deur die naar een grote kelder leidt. Daar is een soort houten kooi van verticale latjes, met rekken voor de weckpotten. Onder de keldertrap ligt de voorraad aardappelen en knolrapen opgeslagen en tegen de muur staan de hoge bruine Keulse potten met zelf ingemaakte zuurkool. Tegen een andere muur en tegen het plafond van die kelder, grenzend aan de studeerkamer erboven, is een vernuftig kastensysteem aangebracht. Een kast die doorloopt naar de studeerkamer van mijn vader en daardoor van twee kanten bereikbaar is. Dat is aan de buiten-

kant niet te zien. Deze constructie kon van pas komen in geval van huiszoeking door de Duitsers.

(Wij hadden een onderduiker in huis: "mijnheer de Bruin").

De eerste verdieping van de pastorie is bereikbaar via een vaste trap die ligt tussen de studeerkamer en het "telefoonhokje". Er is een overloop met precies tegenover de trap de toegang tot de zolder met schuin dak en een afgetimmerde "dienstbodekamer". Aan de voorkant van het huis, boven de gang en gedeeltelijk boven de studeer- en voorkamer, is een logeerkamer met een soort dakkapel waarin een grote raampartij. Daar bevindt zich ook de tweede wastafel van het huis. Verder is er geen bad of douche.

(In de logeerkamer hadden we vaak logés. Dat waren meestal zendelingen die in de kerk of op de Mannen- en Vrouwenvereniging over hun werk in Indië kwamen praten. Mijn vader wilde daar immers ook naar toe! Zuster Auktje Bootsman, een heel actieve jonge vrouw uit het Jeugdwerk, kreeg pleuritis en werd enkele weken door mijn moeder in die logeerkamer verpleegd.

Uiteraard kwamen ook familieleden logeren. Bijvoorbeeld mijn oom uit Rotterdam die op de fiets met houten banden naar Obergum kwam om eten te halen).

Mijn geboortehuis is me altijd heel dierbaar gebleven. Van tijd tot tijd kom ik nog in Obergum en alle keren maak ik weer een foto van de pastorie.

Ik vraag me af of de ligging op de wierde, de uitstraling van dit karakteristieke huis, de plaats in de samenleving en de sfeer die het oproept in dit stuk Obergum, Monumentenzorg nooit op de gedachte heeft gebracht om deze plek te beschermen.

De enige reden zou natuurlijk kunnen zijn dat de komst van de Blokkerwinkel veel afbreuk heeft gedaan aan het karakter van de Obergumse Hoofdstraat. Wat een dissonant in mijn geboortedorp! En dat nog wel waar men de sfeer in bijvoorbeeld de Ooster- en de Westerstraat zo mooi heeft weten te behouden!

Friedl Nolle

Noordpolderzijl

Op 5 september 2009 werd in (bij) het Zielhuis op Noordpolderzijl het eerste exemplaar van het fraaie boek over Noordpolderzijl uitgereikt aan de burgemeester van de gemeente Eemsmond.

De weersomstandigheden waren op die dag uitermate slecht. Er heerste een storm gepaard gaande met hevige regenbuien (en mooie luchten).

Veel mensen kwamen op Noordpolderzijl hun boek ophalen waarvoor zij hadden ingetekend, want daardoor bespaarden zij enige Euro's.

Het boek *Noordpolderzijl, thuishaven voor vissers en robbenjager* is samengesteld door de auteurs Albert Flikkema en Siewert Meijer, onder redactie van M.A. Mast-de Vries en R.K. Mast, en F.C. Schreiber.

De sleutel tot het boek lag in de vraag die eens werd gesteld of er nog werd verteld over vroeger, waarna de opmerking kwam "schrijf het op". En dat opschrijven is op een fantastisch goede manier gedaan. Ook is gebruik gemaakt van heel veel prachtige foto's.

Luchtfoto's, foto's van tal van vissersboten (UQ), vissers, gezinnen, werktuigen, gereedschappen zijn met de onderhoudende teksten, te vinden in het gedenkboek.

Het boek telt 320 bladzijden en is van een groot formaat.

Op de achterzijde van het boek is (terecht) vermeld:

"Het boek geeft een boeiend overzicht van een kleinschalige bedrijfstak en aanverwante bedrijvigheid in het veelzijdige Waddengebied en vormt een waardevol cultuurhistorisch document".

Uitgave

**door de Stichting voorheen
"De Eendracht -Usquert".**

Druk Scholma Druk B.V., ISBN: 978 90 9023 656 8
NUR: 693.

Kostprijs thans € 34.50

Van harte aanbevolen!

Joh.Huitsing

Premièrevoorstelling *Issy en Sophius* van Theater de Steeg op 9 april 2010. Moeder Agatha de Vries vertelt haar zonen Israël en Sophius (*Issy en Sophie*) uit de Oosterstraat 20, dat zij voortaan niet meer op straat mogen zonder de jassen waar moeder de verplichte Jodensterren op heeft genaaid.

Indringend jeugdtheater door De Steeg

Theater De Steeg. Issy en Sophius. Regie: Karin

Noeken. Spel: Liesbeth Groenewold, Laurens van Lot-

tum, Chaya Pattiapon, Corvin de Raaf, Sarah Schier-

beek, Albert Secuur, Jolijn Wind, Milan van der

Zwaan. Gezien: 9 april 2010 (première), zalencentrum

De Hoogte Winsum (Gn), toernee t/m 12 mei.

Kun je jongeren nog boeien met een verhaal over de Tweede Wereldoorlog en de jaren vlak daarvoor? Vijfenzestig jaar geleden kwam er een einde aan die oorlog en inmiddels zijn er dagelijks beelden op tv over oorlogen in Afghanistan en Iraq, ver van ons bed. Net zo ver van ons bed als “de” oorlog, een gebeurtenis uit het leven van grootouders en meestal overgrootouders. Hitler is een historische figuur aan het worden en staat in hetzelfde rijtje als Julius Caesar, Karel de Grote en Napoleon.

Toch is het de Groningse jongerentheatergroep De Steeg gelukt een voorstelling op de planken te brengen die jongeren van begin tot eind meeneemt in het verhaal van twee joodse jongens in het Groningse dorp Winsum, zo’n zeventig jaar geleden. De jonge acteurs van de opleiding Kunst, Theater en Media van het Groningse Noorderpoortcollege zetten overtuigend het beeld neer van Issy en Sophius. Twee gewone puberjongens die langzaam maar zeker meegezogen worden in de politieke maastroom die hen naar de ondergang zal leiden.

Issy en Sophius is geen uitleggerig of belerend stuk. Het is een stuk vol vaart en humor, met prachtige persiflages op koningin

Wilhelmina en op de zware toon die in de geschiedenislessen over de Tweede Wereldoorlog wordt aangeslagen. De dilemma’s waar de jongens voor komen te staan worden moeiteloos doorgetrokken naar het heden: wat neem je mee in dat kleine koffertje als je moet kiezen: je mobiel of je oplader? Word je woedend op die ambtenaren die zeggen dat ze gewoon hun werk doen als je je als Jood moet laten registreren of laat je het maar over je heengaan? Loop je weg van huis als je niet meewilt naar Westerbork of blijf je bij je familie? Het wordt allemaal op een herkenbare manier voor het voetlicht gebracht.

Lang blijft de humor een dragende kracht van dit stuk, speciaal geschreven voor de hoogste klassen van het basisonderwijs en voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Des te meer hakt het er in als de sfeer aan het eind omslaat en de beide jongens ons in gedachten meenemen op hun laatste tocht, respectievelijk naar de gaskamer en naar de dood in een werkkamp in Polen.

Het blijft lang stil nadat de toneellichten zijn gedoofd. Dan zijn er veel terechte complimenten voor de acteurs, scriptschrijver Nico van der Wijk en regisseuse Karin Noeken. Een bij de première aanwezige brugklasser: “Met dit stuk kun je zelfs onze klas helemaal stil krijgen, en dat wil wat zeggen!”

Issy en Sophius is geproduceerd in opdracht van Stichting een Joodse Erfenis in Winsum, ter gelegenheid van de renovatie van de voormalige synagoge in het dorp. In april en mei wordt het stuk gespeeld op een groot aantal scholen in de provincies Groningen en Drenthe.

Gino Huiskes (KunstStation C, consulent erfgoededucatie)

Synagoge als centrum van Joods leven in Noordwest Groningen

Het afgelopen jaar heeft Stichting Een Joodse Erfenis het Joodse erfgoed in Winsum met een uitgebreid cultureel en educatief programma op allerlei manieren onder de aandacht gebracht van jong en oud. Eerder berichten wij de lezers van Infobulletin Winshem al uitgebreid over de lezingencyclus van afgelopen najaar, die deels tot stand kwam in samenwerking met de historische vereniging. Ook de prachtige uitgave van het boekje Winsumer dorpen op de kaart, met daarin opgenomen een route langs 19e-eeuws Joods erfgoed, kwam binnen deze samenwerking tot stand onder eindredactie van de heer Jacques Tersteeg. Een tweede boekje, Een wandeling door Joods Winsum, is een uitgave van Stichting Een Joodse Erfenis. Dit fraaie kleine boekwerkje is nog te koop bij VVV Winsum (www.boukenhouk.ub.rug.nl > 2009 > zoeken op titel met trefwoorden: wandeling joods winsum). Zo'n klein boekje blijft een tastbaar resultaat van het vele dat tijdens de afgelopen periode werd georganiseerd.

Doel van al die activiteit was aandacht te vragen voor de restauratie van onze kleine mediene (plattelands) synagoge in de Schoolstraat. Het resultaat: de restauratie is eind maart van start gegaan en dagelijks vordert nu de bouw. Neemt u er regelmatig een kijkje, want zoiets is altijd leuk om te zien en als alles eenmaal klaar is ben je die fase van bouwactiviteit vaak zo weer vergeten. Over de aanpak van de restauratie en inrichting nadien informeren wij u in een volgende uitgave van dit tijdschrift. Nu volgt eerst een beschrijving van de tentoonstelling *Synagoge als centrum van Joods leven in Noordwest Groningen* die in de tweede helft van maart 2010 te zien was in de Obergumerkerk.

Rondom een model op schaal

De tentoonstelling was opgesteld rond een op kleine schaal nabgebouwd model van de synagoge zoals deze er na restauratie zal uitzien. Op de foto kunt u zien dat de aanbouw aan de noordzijde uit de zestiger jaren weer verdwijnt en dat het gebouwtje aan oost- en westzijde 'schouder' heeft gekregen. Het model werd gemaakt door vormgever Henk Kraaijenzank. Het trok natuurlijk vooral de aandacht van de vele kinderen die naar de tentoonstelling zijn komen kijken. Met name de kinderen uit Winsum zelf kwamen in klassenverband; sommigen vonden het zo leuk dat ze in het weekend nog terugkwamen met hun ouders. De stichting hoopt het schaalmodel ook in de toekomst voor educatieve doeleinden te gebruiken.

Rondom de 'kleine' synagoge was de tentoonstelling qua indeling opgebouwd rond de aandachtsvelden:

- Koosjere voeding en Joodse beroepen en feesten;
- Dagelijks leven van Winsumer Joden;
- Joodse begraafplaatsen en oorlogsmonumenten;
- Impressie van het Jodendom in Noordwest Groningen;
- Levensloop van Nathan Albert de Vries (1878-1924);
- Joods religieus leven in de 'mediene';
- Restauratie van de Winsumer synagoge.

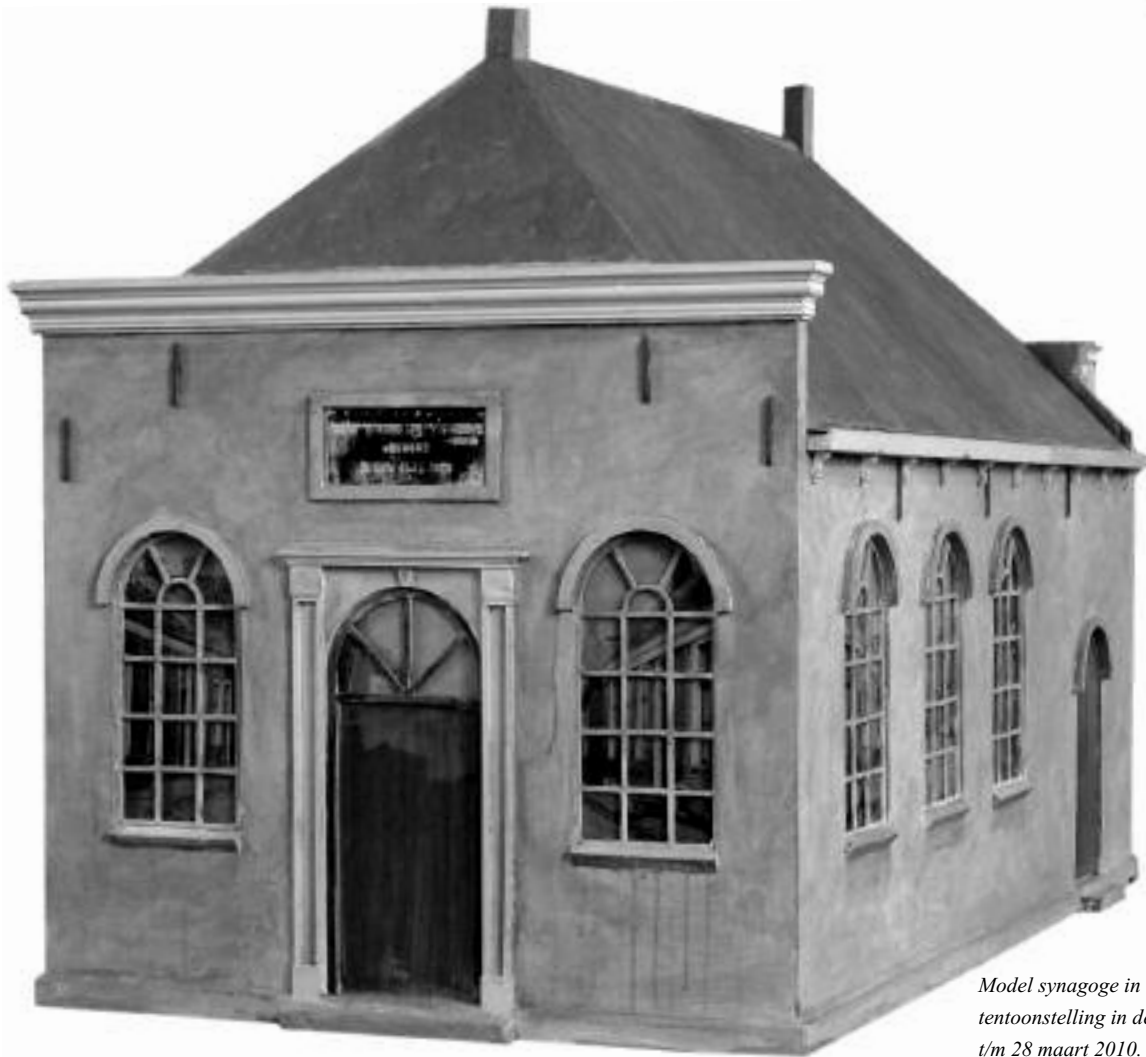
De in de tentoonstelling getoonde gebruiksvoorwerpen uit het dagelijks leven van Groninger Joden waren in bruikleen van diverse particulieren en van Openluchtmuseum Het Hogeland in Warffum.

Voor, tijdens en na de Holocaust

In de tentoonstelling lag het accent op de periode voor de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog is er van zichtbaar Joods leven in Winsum geen sprake meer. Alleen in Eenrum keerde Noach Benninga (1909-1993) met zijn gezin en ook zijn vader Simon (1876-1959) terug en woonde nog korte tijd in hun huis aan de Molenstraat nummer 8. De familie vertrok later naar Amerika (Noach Benninga overleed daar in Ashville). In die tijd bezat de familie al een tweede huis in Israël, waar Noachs vrouw en kinderen zich uiteindelijk hebben gevestigd. Het bestuur van Stichting Een Joodse Erfenis onderhield in de negentiger jaren contact met de familie en kwam zo tot de uitgave van *Noach Benninga's Oorlogsherinneringen*; de auteurs zijn J.C. Regtien en H. Hamburger en het boek is uitgegeven bij Profiel in Bedum. Benninga's jeugdherinneringen zijn opgenomen in het boek *De Joodse Gemeenschappen in Noordwest-Groningen, Winsum Eenrum Leens-Ulrum Warffum (1751-1947)* van auteur C.A. van der Berg, uitgegeven door de Mr J.H. de Vey Mestdagh Stichting. De informatie in de tentoonstelling over de post-Holocaust periode beperkt zich vooral tot het tonen van fotomateriaal van Joodse begraafplaatsen en Joodse oorlogsmonumenten, die inmiddels een belangrijk onderdeel vormen van het naoorlogse Joodse erfgoed op het Groninger land.

De zeven tentoonstellingsthema's nader belicht

- Koosjere voeding en Joodse beroepen en feesten -

Model synagoge in het middenpad van de tentoonstelling in de Obergumerkerk van 18 t/m 28 maart 2010.

Huis van Izaäk de Vries (1890-1942) in de Tuinbouwstraat, dat in 1928 nieuw gebouwd werd in opdracht van Izaäks vader Jacob de Vries (1843-1934). Vanaf 1931 gaat Jakob met zijn vrouw Sophia schuin aan de overkant 'kleiner' wonen. Voor het huis staat de mooie auto van Izaäk de Vries.

Bij Joods voedsel gaat het vooral om wat men wel en niet mag eten volgens de Joodse spijswetten, bijvoorbeeld geen varkensvlees. Ook gaat het om de manier waarop zogenaamd 'koosjer' voedsel bereid moet worden. Zo worden melkproducten en vleesproducten nooit samen in een maaltijd gebruikt; ze moeten zelfs in verschillende pannen bereid worden. De koosjere levenswijze vraagt ook om een speciale wijze van het slachten

Bruidsfoto uit 1931 van Elly Oudgenoeg (1905-1942) en Izaäk de Vries (1890-1942), de zoon van Jakob de Vries.

van dieren. Met de strikte slachtvoorschriften kwam met de Joodse bevolking in de achttiende en negentiende eeuw ook meer hygiëne naar het hogeland. Daardoor kregen Joden in veel dorpen de gelegenheid om slager te worden en veehandel te drijven. Ook verdienden zij vaak de kost met ambulante handel in stoffen en furnituren, leesbrilletjes, borstels etc. Met betrekking tot de Joodse feesten zagen we in de tentoonstelling bijvoorbeeld wat er zoal te pas komt bij de wekelijkse viering van sabbat, zoals gevlochten brood, wijn en de kleurrijke gevlochten kaarsen. Ook de viering van het Joodse Pesach feest, dat de terugtocht uit Egypte herdenkt, was zichtbaar gemaakt met matzes (ongerezen brood) en bitter kruid.

- Dagelijks leven van Winsumer Joden -

Een van de vitrines in het middenpad toonde enkele gereedschappen en materialen die verbonden zijn met de typisch Joodse beroepen. Op de wandpanelen zagen we vooral Joodse inwoners van Winsum in het leven van alledag. De Joodse families die het langste in Winsum hebben gewoond zijn de zes generaties Van Berg. Verder waren er twee verschillende families de Vries. Tot een van deze families behoorde rebbe Abraham de Vries (1848-1933) uit de Westerstraat die vlak achter de Obergumerkerk heeft gewoond. Voorts waren er nog de familie Garson en de familie Goldsmith aan de Lijnbaan.

Een bijzonder issue uit het Winsums Jodendom is de zogenaamde 'Oprechte Winsumer Zalf', wettig gedeponereerd onder de naam 'Opwinza'. De zalf was in de wijde omtrek bekend en goed voor 'alle kwalen'. Jacob de Vries uit de Tuinbouwstraat nummer 15 ontwikkelde het recept en was producent van de zalf. Later nam zijn zoon Izaäk deze bedrijvigheid van zijn vader over. Izaäk was een echte ondernemer die onder andere ook een paardenvleesrokerij had, waarvoor hij gepekeld vlees uit Amerika liet komen. Als zakenman kon Izaäk de Vries zich als een van de weinigen in Winsum zelfs een fraaie automobiel veroorloven.

De Joodse kinderen in Winsum gingen naar de openbare school aan het dorpplein (het huidige bibliotheekgebouw) en kregen buiten schooltijd Hebreeuwse les.

- Joodse begraafplaatsen en oorlogsmonumenten -

De sporen van twee eeuwen Joods leven op het Groninger land zijn heel beperkt. De gesloten Joodse begraafplaatsen met hun in Hebreeuwse letters beschreven grafstenen en de Joodse oorlogsmonumenten zijn de stille getuigen van het drama van de Jodenvervolgung dat zich in de twintigste eeuw heeft voltrokken. Op groot formaat afgedrukte foto's van deze 'stille getuigen' mochten op deze overzichtstentoonstelling natuurlijk niet ontbreken.

Het Joodse oorlogsmonument dat sedert 1993 de beide boogrammen aan de oostzijde van de voormalige Winsumer synagoge bedekt, is later een belangrijke rol gaan spelen bij de besluitvorming rond de restauratie van de voormalige synagoge.

- Impressies van het Jodendom in Noordwest Groningen -

Het paneel met foto's van Gronings Jodendom in de wijdere kring van Noordwest Groningen gaf vooral een sfeerbeeld van het begin van de twintigste eeuw. Tekst en uitleg ontbraken of waren beperkt, maar oudere bezoekers wisten ons hierover vaak nog tal van wetenswaardigheden te vertellen.

- Levensloop van Nathan Albert de Vries -

In een van de vitrines in het middenpad was het fotoalbum te

Gebruikt

Oprechte Winsumer Zalf
 bij Steenpuisten, Bloedvinnen,
 Brand- en Stootwonden, Winter-
 handen en -Voeten, Aangezichts-
 puistjes, Likdoorns en Wriotten,
 Duizenden hebben er reeds baat
 bij gevonden. Prijs per bus f 0.75
 Verk. bij Apoth. en Drogisten.
 Gen. Agent: J. C. DE VRIES,
 Winsum.

Advertentie van Jakob de Vries over het gebruik van de Oprechte Winsumer Zalf; zoon Izaäk de Vries neemt het agentschap later van zijn vader over. Ook na de oorlog is de zalf nog te koop.

Te koop:
Paardenrookvleesch
 vanaf 25 cent per pond.
 I. de VRIES, Tuinb. str.: 15, Obergum.

Advertentie voor paardenrookvlees uit de rokerij van Izaäk de Vries.

Vanaf Maandag 3 November a.s.
 zijn wij na de verplichte inventari-
 satie weder **GEOPEND.**
 Wij bieden o.m. aan een goedkope
 partij
Vloer- en Kachelzell.
 Verder alle soorten Manufacturen.
 Beleefd aanbevelend:
Michiel de Vries
 Oosterstraat 24, Winsum-Obergum

Advertentie van Michiel de Vries uit november 1941.

zien van de in Winsum uit Joodse ouders geboren Nathan Albert de Vries en zijn echtgenote Agnes Bruins. Deze Nathan Albert de Vries, roepnaam Nardus, kreeg in Winsum een Joodse opvoeding, maar distantieerde zich hier later van. Hij stond aanvankelijk te boek als wolhandelaar en gaf leiding aan de Winsumse 'vellenbloterij' van zijn vader (gevestigd op de locatie van de huidige Spar supermarkt). Later vertrok hij naar Groningen en werd overtuigd socialist, vrijdenker en drankbestrijder. Samen met zijn vrouw Agnes behoorde hij tot de voorhoede van

Joods oorlogsmonument aan de oostzijde van de voormalige Winsumer synagoge tussen Schoolstraat en Nieuwstraat in Obergum Oost.

de SDAP en werd onder andere wethouder in Groningen. Van deze opmerkelijke levensloop was op de tentoonstelling een DVD registratie te zien, die was gemaakt door de Groninger stadshistoricus Beno Hofman. De vooraanstaande positie die deze Joodse Winsumer had bereikt gaf later aanleiding om zijn naam te verbinden aan de voormalige Winsumer synagoge die vanaf 1934 zijn religieuze functie had verloren. Zo zou de voormalige synagoge als het N.A. de Vriesgebouw vanaf eind dertiger jaren van de vorige eeuw gaan functioneren als buurthuis en vakbondsgebouw voor de Winsumer Bestuurdersbond.

- Joods religieus leven in de 'mediene' -

Een open model toonde de inrichting en het gebruik van een eenvoudige plattelands synagoge. In een vitrine in het middenpad waren onder andere de vijf hebreeuwse gebedenboeken te zien, die van Comprecht de Vries - de zoon van rebbe Abraham de Vries uit de Westerstraat - waren geweest en ook een kleine roestige mezoza. Een mezoza is een kokertje, dat bij Joodse huizen aan de rechterdeurpost is bevestigd. In dat kokertje hoort een beschreven rolletje perkament te zitten, waarop woorden staan uit de Bijbeltekst Deuteronomium. Comprecht de Vries schonk de vijf boeken en de (lege) mezoza aan de vooravond van zijn deportatie aan zijn vriend en buurman dominee Nolle van de Obergumerkerk. Dat het bij deze vijf boeken zou gaan om delen van de Thora is een hardnekkig misverstand. De boeken en mezoza zijn thans in bezit van mevrouw Friedl Nolle, de dochter van dominee Nolle.

- Restauratie van Winsumer synagoge -

Als het N.A. de Vriesgebouw heeft de Winsumer synagoge de tand des tijds doorstaan. In 2006 raakte het gebouw in onbruik en ontstonden de eerste plannen voor restauratie naar de oorspronkelijke bouwvorm van 1879. In de documentatie over dit restauratieproces werden op de tentoonstelling het bouwplan en inrichtingsplan getoond. Nog tijdens de tentoonstellingsperiode werd het heugelijke feit bekend dat de restauratie op 30 maart 2010 officieel van start zou gaan.

Tentoonstelling 'op reis'

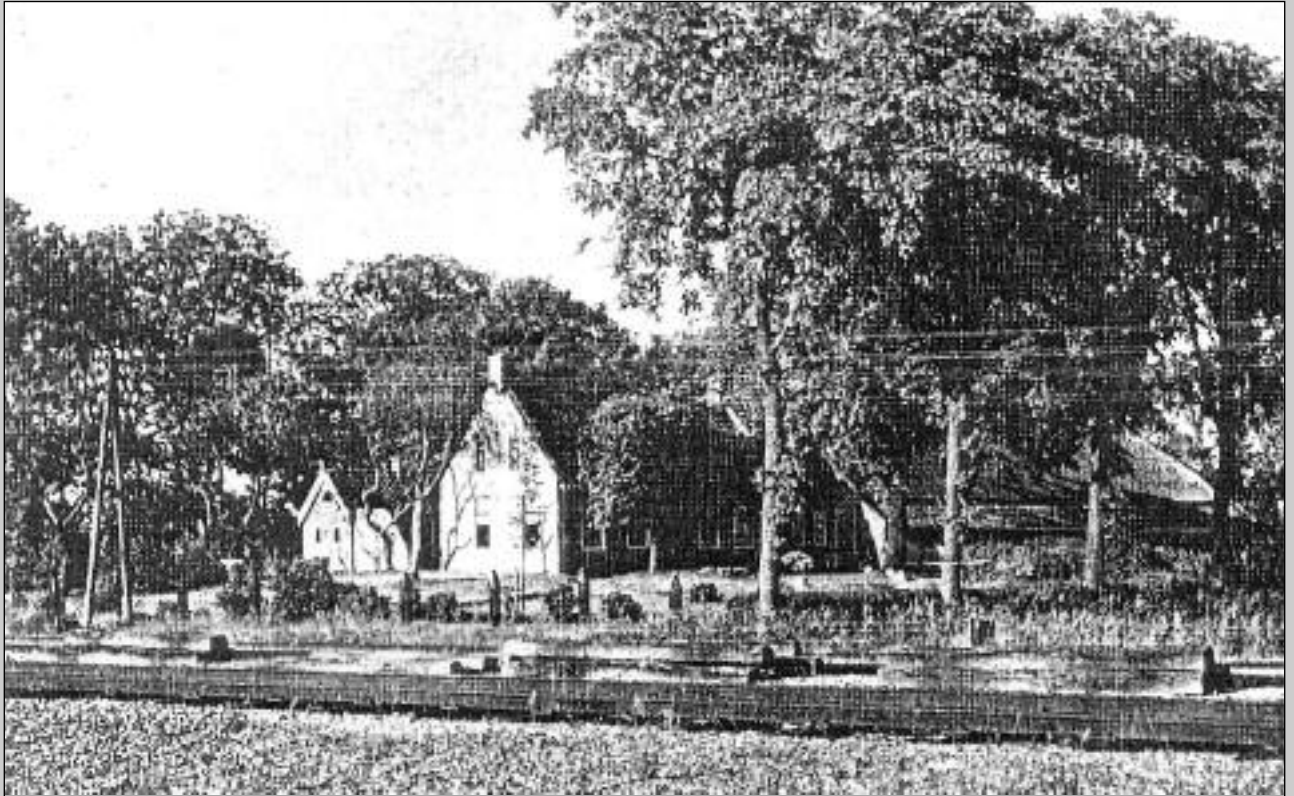
Inmiddels is de tentoonstelling overgebracht naar de kerk in Eenrum waar deze tot medio juni te bezichtigen is. Daarna verhuist de tentoonstelling nog naar de doopsgezinde kerk in Uithuizen waar deze gedurende de zomer tot medio augustus nog te zien zal zijn. Nadien worden de diverse informatieborden zorgvuldig opgeslagen en wordt gezocht naar een goede locatie voor de kleine modelsynagoge. Met name de belangstelling vanuit het onderwijs voor het lokale Joodse erfgoed geven aanleiding om de educatieve activiteiten te continueren.

Erna Bakker:

Bron:

Een Joodse Erfenis, H. Hamburger en J.C. Regtien, uitgeverij Scholma Druk, Bedum (ISBN 905294 074 6)

Ripperda-boerderij

De Ripperdaboerderij omstreeks 1920. Zowel in de voor- als zijgevel bevonden zich meerdere ramen. Deze zijn later vervangen door een groot raam in beide gevels. Op de voorgrond de spoorrails.

Deze foto van de Ripperda-boerderij is genoemd op 23 augustus 1982, toen het gebouw al aardig in verval raakte. Hier ziet u de ingestorte zuidmuur van het schuurgedeelte.

Op deze foto van januari 1970 de achterkant van de boerderij. Links op de achtergrond ziet u de bebouwing aan de Borgweg. (Foto P. Noord)

Op deze foto, genomen op 7 oktober 1983, is de herbouw in volle gang. Hier de zogenaamde binnenstraat, die in het midden van de schuur loopt. Aan weerskanten zijn de woningen in aanbouw. (Foto: P. Noord)

Straatnamen Winsum in boekvorm

Op 25 oktober 2010, de dag van Winsumer Baistenmaart, verschijnt het boek *Straatnamen in Winsum. Hun herkomst en betekenis*. Auteur is Teun Juk uit Hattem. Hij maakte een boeiend en rijk geïllustreerd overzicht van alle straatnamen in het gebied van de voormalige gemeente Winsum. De publicatie zal de lezers van Winshem zeker aanspreken. In het boek worden ruim 150 (oude) foto's opgenomen

In 2007 was Teun Juk één van de auteurs van het boek *Winsum 1057-2007*. Hij schreef toen ondermeer een verhaal over twee eeuwen straatnaamgeving in Winsum. Destijds maakte hij ook een complete lijst van straatnamen met hun betekenis. Dit overzicht was te groot om in het jubileumboek op te nemen. Daarom besloot hij tot een nadere uitwerking en een speciale uitgave. Teun Juk: "Ik denk dat veel Winsumers het leuk vinden om iets te weten te komen over de herkomst en betekenis van de straat waarin ze wonen".

Inhoud van het boek

Iedereen woont in een straat, aan een plein of langs een weg. Dankzij de straatnaam en het huisnummer zijn de inwoners van Winsum te vinden. Een straatnaam geeft herkenning en eigenheid. Maar, wat is de betekenis van de naam van de straat waarin je woont?. In het boek geeft de auteur antwoord op die vraag voor alle straatnamen in Winsum. Hij gaat daarbij in op de ouderdom van de straat en de ontstaansgeschiedenis. Het verhaal wordt ruim geïllustreerd met oude foto's, kaarten en waar nodig eigentijdse opnames. Ook wordt in kleur een aantal prachtige luchtfoto's van Aerophoto Eelde opgenomen. De alfabetische beschrijving van de straatnamen wordt vooraf gegaan door een historisch overzicht van de ruimtelijke ontwikkeling van Winsum.

In 1997 schreef P. Noord een drieluik over straatnamen in het Winshem. Tot een totaaloverzicht, zeg maar Winsum van A tot Z, kwam het toen nog niet. De voorzet door de heer Noord gegeven, wordt met dit boek (voorlopig) afgerond. Teun Juk: "Straatnaamgeving is belangrijk om het historisch besef van een plaats levend te houden. Toch is het geven van een naam aan een straat niet altijd gemakkelijk. Kies je voor een historisch naam of iets anders? In het verleden heeft dit diverse malen aanleiding gegeven tot politieke discussies. Het mooiste voorbeeld in Winsum vinden we in 1979-1980. Aanvankelijk stelde het college van B&W voor om de straten in Ripperda, fase 3 te vernoemen naar weidevogels. De gemeente kon zich hier niet in vinden, benoemde zelf een commissie en zette de historische lijn door".

Het boek beschrijft de straatnamen in het gebied van de vroegere gemeente Winsum. Naast Winsum en Obergum zijn dat Maarhuizen, Ranum en Bellingeweer. Hierbinnen valt ook het meedengebied en buurtschappen als Klein Garnwerd, Oldenzijl en Schilligeham. Het wordt een kijk- en leesboek. Ongeveer de helft van het boek bestaat uit prachtige, veelal oude foto's van Winsum. Dat maakt het boek aantrekkelijk voor een breed publiek. Teun Juk: "Op deze manier breng je geschiedenis dicht bij mensen. Een foto spreekt vaak letterlijk tot de verbeelding".

Teun Juk beschreef eerder de straatnamen van Uithuizermeeden en Warffum. Waarom dan nu Winsum? "Mijn echtgenote komt hier vandaan en mijn schoonouders hebben er tot hun overlijden gewoond. Dan krijg je

een bijzondere band met dit dorp. Ik maak altijd graag een wandeling van Bellingeweer, door de Hoofdstraat Winsum, over De Boog en dan even dwalen door Obergum om vervolgens over de Jeneverbrug weer richting Bellingeweer te gaan. Dan ontdek je dat Winsum prachtige plekjes heeft".

Omvang en prijs

Het rijk geïllustreerde boek krijgt een omvang van ongeveer 120 pagina's. Het wordt gedrukt in een handzaam formaat van 20 x 20 cm en gebonden in een harde kaft. Een aantal luchtfoto's wordt paginabreed in full-colour uitgevoerd!

Het boek wordt uitgegeven in samenwerking met de Stichting Uitgaven Noord-Groningen, gevestigd in Warffum en gedrukt bij drukkerij Sikkema, eveneens in Warffum.

Tot en met 15 september 2010 geldt voor dit bijzondere boek een intekenprijs van € 12,50. Nadien geldt de boekhandelprijs van € 17,50. Teun Juk: "Intekenaren zijn er zeker van een exemplaar tegen de intekenprijs te ontvangen. Reserveren is belangrijk voor het bepalen van de oplage. Het zou jammer zijn om achteraf mensen te moeten teleurstellen. Er komt geen tweede druk".

Het is de bedoeling dat het boek op 25 oktober 2010, de dag van de Winsumer Baistenmaart wordt gepresenteerd. Het boek wordt in de week daarop bij inwoners van Winsum thuis bezorgd. Daar zijn geen extra kosten aan verbonden. Daar buiten worden verzendkosten van € 3,50 per boek in rekening gebracht. Voor het buitenland geldt een speciaal tarief.

Stichting Uitgaven Noord-Groningen, Pastorieweg 19,

9989 BL Warffum. Mailen naar de auteur mag ook:

fam.juk@ziggo.nl

Pedicura

*gediplomeerd voetverzorgster
aantekening diabetische voet
hotstone-massage
voetreflexzonetherapeute
massage-therapeute
en stoel shiatsu*

fennie braad
nieuwstraat 48
9952 ej winsum

06 - 20 43 78 49
behandeling op afspraak

Winsums Verleden

Winshemer Dubbel Gebeide Graengenever
literkruik

**Slijterij Guikema
Gall & Gall**

www.slijterijguikema.nl

Hoofdstraat W.7 9951AA Winsum

tel. 0595 - 444032

*Al bijna een halve
eeuw van Winshems
historie hét adres voor
tapijt ende gordijnen
ende rest*

...daarvoor gaat u naar
binnen

G. Reindersstraat 2 9951 CC Winsum tel 0595-441584

Hoofdstraat W13 te Winsum
0595-444322